

UDC 123.1:165.742

DOI <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.13>

Mider Daniel,

*dr hab. Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytetu Warszawskiego
orcid.org/0000-0003-2223-5997
d.mider@uw.edu.pl*

Napora Patrycja,

*studentka politologii II stopnia
Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytetu Warszawskiego
orcid.org/0009-0008-0919-9526
p.napora@student.uw.edu.pl*

WOLNOŚĆ MORFOLOGICZNA W FILOZOFII TRANSHUMANIZMU: DYLEMATY

Artykuł podejmuje systematyczną analizę dyskursu związanego z wolnością morfologiczną, lokalizując i uzasadniając jej miejsce w filozofii transhumanizmu. W ramach prowadzonego przeglądu literatury, odtwarza się i porządkuje główne postulaty transhumanizmu skupiając się na ich implikacjach dla bytu ludzkiego. Ze względu na heterogeniczność definiowania i rozumienia transhumanizmu dokonano również kategoryzacji jego subaspektów, wraz z ich osadzeniem w określonych ramach czasowych i nurtach ideologicznych. Jednocześnie zaprezentowano dalsze możliwości ewolucji człowieka oraz będące jego następstwem kierunki przekształcenia struktury społecznej, stylu życia i działania. Wskazuje się, że wolność morfologiczna stanowi ważny czynnik konstytuujący założenia dotyczące przekroczenia ludzkich granic biologicznych i kulturowych za pomocą technologii (w tym zwłaszcza sztucznej inteligencji). W odpowiedzi na mnogość pojmowania wolności morfologicznej, wprowadzono własną definicję wolności morfologicznej, jednocześnie prezentując krytyczne spojrzenie na dostępne i odróżniając pojęcie wolności morfologicznej od eugeniki. Analizy uzupełniono o rozważania etyczno-moralne poprzez przedstawienie koncepcji ograniczenia wolności morfologicznej oraz aktualnego, jak i potencjalnego oddziaływania na życie jednostkowe i zbiorowe. Chcąc stworzyć spójny i wieloaspektowy obraz realizacji i przesłanek korzystania z wolności morfologicznej skoncentrowano się na ukazaniu jej obecnego wymiaru i skali występowania w codziennym życiu ludzkim m.in. za sprawą modyfikacji ciała dla celów estetycznych, ekspresji artystycznej, czy wyrażania tożsamości. Zaprezentowano również autorski przegląd szans i zagrożeń związanych z realizacją wolności morfologicznej, wzbogacając dyskurs o nowe perspektywy i konteksty.

Słowa kluczowe: wolność morfologiczna, transhumanizm, człowiek, przyszłość, technologia.

Мідер Даніель,

*доктор габілітований,
професор факультету політичних наук та міжнародних відносин
Варшавського університету
orcid.org/0000-0003-2223-5997
d.mider@uw.edu.pl*

Напора Патріція,

*студентка політології другого рівня освіти
факультету політичних наук та міжнародних відносин
Варшавського університету
orcid.org/0009-0008-0919-9526
p.napora@student.uw.edu.pl*

МОРФОЛОГІЧНА СВОБОДА У ФІЛОСОФІЇ ТРАНСГУМАНІЗМУ: ДИЛЕМИ

У статті здійснено системний аналіз дискурсу, пов'язаного з морфологічною свободою, її визначення та обґрунтування місця у філософії трансгуманізму. У рамках огляду літератури основні постулати трансгуманізму реконструюються та систематизуються, зосереджуючись на їхніх наслідках для існування людини. Через неоднорідність визначення та розуміння трансгуманізму його підаспекти також були класифіковані

разом із розміщенням у конкретних часових рамках та ідеологічних напрямках. Водночас були представлені подальші можливості еволюції людини та впливаючі з них напрями трансформації соціальної структури, способу життя та діяльності. Вказано, що морфологічна свобода є важливим чинником, що формує припущення щодо перетину біологічних і культурних кордонів людини за допомогою технологій (особливо штучного інтелекту). У відповідь на численні розуміння морфологічної свободи було введено наше власне визначення морфологічної свободи, одночасно представляючи критичний погляд на доступні концепції та відрізняючи концепцію морфологічної свободи від еugenіки. Аналіз був доповнений етичними та моральними міркуваннями, представляючи концепції обмеження морфологічної свободи та поточного та потенційного впливу на індивідуальне та колективне життя. Для того, щоб створити цілісну та багатоаспектну картину реалізації та причин використання морфологічної свободи, акцент було зосереджено на показі її поточного виміру та масштабу появи в повсякденному житті людини, серед іншого: шляхом модифікації тіла для естетичних цілей, художнього прояву або вираження ідентичності. Також було представлено оригінальний огляд можливостей і загроз, пов'язаних із реалізацією морфологічної свободи, що збагатило дискурс новими перспективами та контекстами.

Ключові слова: морфологічна свобода, трансгуманізм, людина, майбутнє, технології.

Mider Daniel,

*PhD, Faculty of Political Science
and International Studies
University of Warsaw
orcid.org/0000-0003-2223-5997
d.mider@uw.edu.pl*

Napora Patrycja,

*BSc., student of political science
at the Faculty of Political Science
and International Studies
University of Warsaw
orcid.org/0009-0008-0919-9526
p.napora@student.uw.edu.pl*

MORPHOLOGICAL FREEDOM IN THE PHILOSOPHY OF TRANSHUMANISM: DILEMMAS

The article undertakes a systematic analysis of the discourse related to morphological freedom, locating and justifying its place in the philosophy of transhumanism. As part of the literature review, the main postulates of transhumanism are reconstructed and arranged, focusing on their implications for the human being. Due to the heterogeneity of the defining and understanding of transhumanism, the sub-aspects of transhumanism have been categorised, along with their placement in specific timeframes and ideological currents. At the same time, further possibilities for human evolution are presented, as well as the consequent directions for the transformation of social structure, lifestyles and actions. It is pointed out that morphological freedom is an important factor constituting the assumptions concerning the transgression of human biological and cultural boundaries by means of technology (including, in particular, artificial intelligence). In response to the multiplicity of understandings of morphological freedom, the author's own definition of morphological freedom is introduced, while presenting a critical view of the available and distinguishing the concept of morphological freedom from eugenics. The analyses were complemented with ethical and moral considerations by presenting the concept of the limitations of morphological freedom and the actual as well as potential impact on individual and collective life. In order to create a coherent and multifaceted picture of the realisation and legitimacy of the use of morphological freedom, the focus is on showing its current dimension and the extent of its presence in everyday human life through, among other things, the modification of the body for aesthetic purposes, artistic expression or the expression of identity. The author also provides an overview of the opportunities and dangers of exercising morphological freedom, enriching the discourse with new perspectives and contexts.

Key words: morphological freedom, transhumanism, human, future, technology.

Niniejszy artykuł stanowi analizę potencjalnych konsekwencji realizacji kluczowego postulatu myśli transhumanistycznej – wolności morfologicznej (WM). Dążąc do uchwycenia znaczenia i ograniczeń tego pojęcia, podejmujemy próbę eksploracji spekulatywnej tych

zagadnień. Wpisuje się to w szerszy kontekst filozofii transhumanizmu, gdzie wolność morfologiczna wyłania się jako czynnik konstytutywny, oscylując między obietnicą postępu a ryzykiem groźnych lub nieprzewidywalnych konsekwencji dla kondycji ludzkiej.

Rozumienie i postulaty transhumanizmu. Transhumanizm (TH¹) to ruch intelektualny i kulturowy oraz filozofia (a właściwie filozofia techniki²). Promuje wykorzystanie nauki i technologii do przekroczenia biologicznych i kulturowych ograniczeń gatunku ludzkiego. Jako pierwszy zdefiniował to pojęcie we wskazanych ramach Julian Huxley (brat Aldousa Huxleya) w 1957 roku (Huxley, 1950, s. 7-23). Wtórował mu Ray Kurzweil określając TH jako „przekraczanie granic” (Kurzweil, 2006). Natomiast Max More w swojej definicji podkreślił filozoficzną proveniencję TH (More, 1990, s. 6-12), zaś Nick Bostrom precyzował, że transhumanistom idzie o „fundamentalne” przekształcenia ludzkiej kondycji w celu amplifikacji zdolności intelektualnych, fizycznych i emocjonalnych (Bostrom, 2005).

Listę postulatów TH otwiera hasło przekraczania ludzkich ograniczeń, za którym nieodmiennie podąża pragnienie długowieczności i zwalczanie starzenia. Transhumaniści ogniskują się również na silnej sztucznej inteligencji, którą chętnie scaliliby z ludzkim umysłem. Elementem dopełniającym są cyberrozszerzenia a więc integracja technologii z ciałem ludzkim (implanty, interfejsy w szczególności mózg-komputer-internet) oraz transfer umysłu (*mind uploading*), to jest możliwość przeniesienia świadomości ludzkiej do systemów cyfrowych, w tym wirtualnych światów. Dodaje się również postulat kolonizacji kosmosu. Warunkiem bezpośrednim lub pośrednim, aby wymienione cele osiągnąć, jest wolność morfologiczna.

Subaspekty transhumanizmu. TH nie jest homogeniczny, w jego granicach niemal od samego początku funkcjonują rozmaite nurty. Najważniejszym wydaje się **ekstropianizm**, którego twórcami są Max More i T. O. Morrow (wł. Tom Bell), którzy w 1988 roku wprowadzili ów termin do globalnego dyskursu w manifestie noszącym tytuł *The Extropian*

¹ Symbolika TH wykorzystuje następujące znaki: H+, h+, >h, >H, a więc „człowiek plus” lub „więcej niż człowiek”. Nie jest to jednak przyjmowany powszechnie sposób zapisu abrewiacji, więc z nich rezygnujemy, pozostając przy skrócie „TH”.

² Należy podkreślić, że w tym nurcie niewiele jest myśli spisanej, a za to więcej praktyki. Transhumaniści na ogół posługują się dwoma sposobami ekspresji: lapidarnymi manifestami i książkami popularnonaukowymi. Te ostatnie – przynajmniej najważniejsze z nich omówiono w tekście. Co do manifestów, to konstytutywne wydają się: *The Hedonistic Imperative (Hedonistyczny Imperatyw)*, 1995; FM-2030 (Ferejdun M. Esfandijari), *Principles of Extropy (Zasady Ekstropii)*, 1990; R. Marchesini, *Humanity+, Transhumanistyczna Deklaracja (Transhumanist Declaration)*, 1998; M. More, *Manifest Postfuturystyczny (The Postfuturist Manifesto)*, 2010; D. Pearce, *The Mutant Manifesto (Manifest Mutanta)*, 1973; V. Vinge, *The Technological Singularity (Technologiczna Osobliwość)*, 1993.

Principles. Fundament ekstropianizmu to idea wiecznego progresu, sugerująca, że nawet postczłowiek będzie poddawał się nieustannym ulepszeniom, których zakres i treść jest niepojęta dla obecnego stanu ludzkiej świadomości (More, 2003)³. Z założeń ekstropianizmu podkreślić należy również wiarę w ciągły postęp i odrzucenie nieuchronności śmierci i rozkładu. **Singularitarianizm**, którego twórcą jest pisarz, naukowiec, matematyk i informatyk Vernor Steffen Vinge, przewiduje powstanie nadludzkiej inteligencji, która przekroczy możliwości biologiczne człowieka. Kluczowe pojęcie stanowi tu „osobliwość technologiczna” (*technological singularity*). Jest to hipotetyczny moment w przyszłości, w którym postęp technologiczny, szczególnie w dziedzinie sztucznej inteligencji, osiągnie taką prędkość i złożoność, że przekroczy możliwości zrozumienia i przewidywania przez ludzki umysł. Jest to punkt, w którym sztuczna inteligencja (lub inne zaawansowane technologie) osiąga zdolność do samodoskonalenia się w szybkim tempie, prowadząc do eksponencjalnego wzrostu inteligencji i możliwości technologicznych, co zasadniczo zmienia strukturę ludzkiego życia, społeczeństwa i rzeczywistości. Po osiągnięciu osobliwości, przewidywanie przyszłych zdarzeń staje się wyjątkowo trudne lub niemożliwe ze względu na potencjalnie rewolucyjne skutki takiej akceleracji technologicznej (Vinge, 1993). **Dataizm** to stosunkowo nowa, powstała około 2010 roku perspektywa, w myśl której dane uznać należy za najwyższą wartość. Towarzyszy temu wiara w możliwość przekształcenia ludzkiego życia i społeczeństwa poprzez analizę danych, uczenie maszynowe i algorytmy. Za twórcę dataizmu uważa się izraelskiego historyka Juwała Noacha Harariego. Jego ostatecznym celem jest maksymalizacja wykorzystania danych w celu optymalizacji, przewidywania i kształtowania ludzkich zachowań społecznych, ekonomicznych i politycznych (Harari, 2018). **Technoprogresywizm**, który pojawił się na początku XXI wieku, akcentuje konieczność etycznego, odpowiedzialnego stosowania technologii do rozwiązywania społecznych problemów i poprawy jakości życia. Kładzie nacisk na potrzebę demokratycznej kontroli nad rozwojem technologii i postuluje, że postęp technologiczny powinien służyć promowaniu sprawiedliwości społecznej i równości (Hughes, 2010). **Immortalizm**, to w zasadzie skromny (w sensie wytworzonych dotychczas treści na gruncie doktrynalnym i filozoficznym) postulat,

³ Najbardziej aktualna wersja manifestu, autorstwa już samego M. More’a nosi numer 3.11 i została opublikowana w 2003 roku.

nie zaś subsystem. Skupia się on na idei uniknięcia śmierci, poszukując technologicznych środków do przedłużenia życia ludzkiego, potencjalnie do nieskończoności (Cholbi, 2018; Meijer, 2013; Rommetveit, 2012). **Kosmizm**, stanowi ideę zapożyczoną i zaadaptowaną przez transhumanistów. Jest to perspektywa uznająca kosmos za kolejny etap ewolucji ludzkości, promując eksplorację i kolonizację przestrzeni kosmicznej jako klucz do przetrwania i rozwoju gatunku ludzkiego. Kosmistom towarzyszy pragnienie rozszerzenia ludzkiego życia i cywilizacji poza granice Ziemi, zapewnienie przetrwania ludzkości i eksploracja wszechświata. Za współczesnych przedstawicieli tego nurtu, a właściwie jego praktyków, można uznać Elona Muska wraz z jego obiecującym przedsięwzięciem SpaceX oraz prowadzone przez Jeffa Bezosa przedsiębiorstwo Blue Origin. Powstały w 1984 roku **postgenderyzm**, według Donny'ego Haraway, wyobraża świat poza tradycyjnymi kategoriami płci. Przyszłe strategie cyborgizacji pozwolą ludziom przejść poza obecne ograniczenia płci, tworząc społeczeństwo, w którym tożsamość jest niezależna od biologicznych cech płciowych (Dvorsky, Hughes, 2008; Haraway, 2006). Opierając się na ideach Lewisa Manciniego z 1986 roku, **abolicjonizm bioetyczny** postuluje eliminację wszelkich ludzkich cierpień przez zaawansowaną technologię (Mancini, 1986). Abolicjoniści dążą do osiągnięcia stanu permanentnego szczęścia, spełnienia, a nawet ekstazy, eliminując fizjologiczne ograniczenia, takie jak potrzeba jedzenia, zastępując je technologicznymi rozwiązaniami zapewniającymi nieprzemijające uczucie sytości i przyjemności, popadając w technologiczny sybarytyzm. **Technogaianizm** powstały w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku łączy się z transhumanizmem. Jest to podejście ukierunkowane na wykorzystanie zaawansowanych technologii do ochrony środowiska i naprawy szkód ekologicznych, promując zrównoważony rozwój i harmonię między technologią a naturą. Technogaianie postulują osiągnięcie zrównoważonego rozwoju poprzez wykorzystanie technologii do regeneracji środowiska, zwiększenia efektywności zasobów i ochrony bioróżnorodności (Love-lock, 2016).

Podjęcia te różnią się akcentowaniem poszczególnych wartości oraz zakresem. Niewątpliwie najbardziej pojemną koncepcją jest ekstropanizm, zaś najmocniej ograniczoną – postgenderyzm,

punktujący wyłącznie jeden aspekt funkcjonowania ludzkości: płciowość. Warto jednak podkreślić, że subsystemy te są niesprzeczne.

Transhumanizm a eugenika. Obecność koncepcji WM w TH odróżnia ją od eugeniki. W myśli (i praktyce) eugenicznej korekty „morfologiczne” są narzucane i oktrojowane. Skoro wolność morfologiczna to definicyjna cecha konstytutywna TH, należy uwypuklić przesłanki, które służą dla jej uzasadnienia i jednocześnie odróżniają ją od eugeniki. Uzasadnienia dokonuje Krisztián Szabados łącząc trzy argumenty i tworząc argumentację na rzecz traktowania wolności morfologicznej jako podstawowego prawa człowieka. Po pierwsze, wytacza argument Johna Rawlesa, odwołujący się do koncepcji sprawiedliwości jako uczciwości. K. Szabados sugeruje, że wolność morfologiczna powinna być chroniona przez pierwszą zasadę sprawiedliwości J. Rawlsa wymagającą równego dostępu do najszerszego systemu podstawowych wolności dla wszystkich. Po drugie, przywołuje argument utylitarny. Analizuje wolność morfologiczną z perspektywy maksymalizacji ogólnego dobrobytu i przekonuje, że umożliwienie jednostkom kontrolowania własnego ciała i tożsamości może prowadzić do maksymalizacji szczęścia. Podkreśla, że WM potencjalnie niesie korzyści zarówno na poziomie indywidualnym, jak i społecznym. Trzeci z argumentów określił mianem egalitarnego. Ogniskuje się on na idei równości i niedyskryminacji. K. Szabados twierdzi, że WM powinna być inkorporowana do katalogu praw człowieka, aby zapobiec dyskryminacji i promować równość w różnorodności (Szabados, 2017).

Rozumienia pojęcia wolności morfologicznej. Jako pierwszy terminu „wolność morfologiczna” użył transhumanistyczny myśliciel Max More w 1993 roku w artykule *Technological Self-Transformation: Expanding Personal Extropy* (More, 1993)⁴. Uznał, że jest to zdolność do zmiany formy ciała, według własnej woli, za pomocą różnych technologii, takich jak chirurgia, inżynieria genetyczna, nanotechnologia lub transfer umysłu⁵.

⁴ Max More, transhumanistyczny filozof urodził się pod nazwiskiem Max T. O'Connor. Zmienił je, co odzwierciedla jego przekonanie i oddanie idei możliwości ciągłego samodoskonalenia i przekraczania ludzkich ograniczeń, kluczowych dla idei transhumanizmu.

⁵ Transfer umysłu (*mind uploading*, „całkowita emulacja mózgu”), to hipotetyczny proces kopiowania lub przenoszenia świadomości umysłu z mózgu biologicznego do komputerowego systemu cyfrowego. Celem tego procesu jest zachowanie tożsamości, wspomnień, świadomości i osobowości osoby w cyfrowej formie. Koncepcja ta pojawiła się za sprawą robotyka i futurologa Hansa Moraveca w latach 80. XX wieku. Patrz: Owczarek K., *Mind uploading. Transhumanistyczna wizja umysłu*, „Amor Fati” 2017, nr 1(7).

Centralnym pojęciem koncepcji M. More'a była jednak samotransformacja – uczenie się nowych umiejętności, modyfikowanie nawyków, wybieranie nowych zainteresowań i zachowań. Postrzegana jest ona przezeń jako cnota, bowiem sprzyja naszemu przetrwaniu, efektywności i dobremu samopoczuciu. Jako dynamiczny proces przecięzania samego siebie, wewnątrznie generowany pęd do wzrostu i rozwoju, jest to sama esencja i najwyższy wyraz życia. Co istotne samotransformacja, aby była realizacją wolności morfologicznej, musi mieć wymiar pozytywny, a więc zwiększać potencjał jednostki, nie zaś go ograniczać; nosi więc ona wymóg racjonalności. Tu należy się przeciwstawić autorowi. Wolność morfologiczna nie zawsze musi oznaczać amplifikację potencjału. Aby była pełna musi również obejmować zachowanie *status quo*, a nawet ograniczanie potencjału. Można wyobrazić sobie sytuację, gdy w środowisku niedoboru zasobów racjonalną lub semiracjonalną decyzję mogłoby stanowić zredukowanie potencjału fizycznego lub intelektualnego jednostki korzystającej z wolności morfologicznej. Za kluczowy element tej koncepcji należy zatem uznać autonomię jednostki i prawo wyboru.

Często przytaczana jest w literaturze przedmiotu definicja szwedzkiego filozofa Andersa Sandberga, pracownika Future of Humanity Institute Uniwersytetu Oxfordzkiego. Morfologiczna wolność (WM) jest przezeń rozumiana jako podstawowe prawo do modyfikowania (lub nie) własnego ciała wedle własnych pragnień (Sandberg, 2013). Afirmuje libertariańskie wartości jak samoposiadanie i autonomia, wartości pierwotnie wywodzące się z myśli Roberta Nozicka i Johna Locke'a. Odróżniać należy również pozytywną i negatywną wolność morfologiczną. Pierwsza z nich oznacza to co wskazano powyżej, zaś druga zamyka się w sentencji: „nikt nie może modyfikować ciała bez mej zgody”. Negatywne ujęcie wolności morfologicznej jako postulat, zasada moralna, czy prawo posiada szczególnie potencjał w tych kontekstach, gdzie wolność ta jest nierozwinięta, lub systemowo ograniczana; a takie zjawiska występują obecnie powszechnie.

Konieczne jest również zadanie pytania o granice wolności morfologicznej. Kontinuum postaw wobec tego problemu rozciągać może się od radykalnego fundamentalizmu biologicznego (More, 1993)⁶ (nie wolno nawet w celach protetycznych,

co motywowane jest na ogół wartościami o charakterze religijnym) do anarchoindywidualistycznej wolności biologicznej (wolno wszystko, nawet wbrew interesowi wszystkich). W literaturze przedmiotu ogniskującej się na WM w bardziej stonowanej formie, bez dotykania wskazanych ekstremów, najbliższy (umiarkowanemu!) fundamentalizmowi biologicznemu wśród dyskutujących fenomen WM jest Francis Fukuyama (Fukuyama, 2003). Dla F. Fukuyamy, koncepcja ograniczenia wolności morfologicznej przez potrzebę zachowania ludzkiej natury i godności oznacza, że interwencje biotechnologiczne i inne formy modyfikacji ciała nie powinny przekraczać granic, które mogłyby zagrażać istocie tego, co oznacza być człowiekiem. F. Fukuyama argumentuje, że istnieją pewne fundamentalne cechy i wartości, które definiują ludzkość, i że te cechy powinny być chronione. Zalicza do nich zmysł moralny, intelekt, towarzyskość i świadomość, nazywając je czynnikiem X i uważając, że elementy te w sposób synergiczny tworzą konstrukt zwany człowieczeństwem, który nie powinien i nie może zostać naruszony przez działania z obszaru WM. Ponadto posługuje się argumentem społecznym: pewne rodzaje interwencji mogą prowadzić do nieprzewidzianych i potencjalnie szkodliwych zmian w strukturze społecznej, co obejmować utratę poczucia równości, czy nawet wspólnego poczucia tożsamości ludzkiej. Jest to o tyle ciekawy pogląd, iż swój fundamentalizm biologiczny buduje na argumentach pozareligijnych. Nick Bostrom i Julian Savulescu reprezentują umiarkowaną postawę: z jednej strony popierają rozwój i wykorzystanie technologii do rozszerzenia możliwości ludzkiego ciała i umysłu, zaś z drugiej zwracają uwagę na potencjalne ryzyka i etyczne dylematy. Nie stawiają jednak „twardych” ograniczeń wskazując, że wymieniane ryzyka domagają się dogłębnej analizy i debaty etycznej w celu właściwego zarządzania ryzykami wynikającymi z wolności morfologicznej (Bostrom, Savulescu, 2008). Najbardziej wolnościową postawę reprezentuje A. Sandberg podkreślający, że WM winna być ograniczona li tylko przez odpowiedzialność i konsekwencje dla innych. Zmiany cielesne nie powinny naruszać praw lub wolności innych osób (Sandberg, 2015). Eliminowanie konkretnych i bezpośrednich zagrożeń dla jednostek, nie zaś hipotetycznych, nieokreślonych zagrożeń społecznych wydaje się najrozsądniejszym podejściem. Dodajmy, że

⁶ Pojęcie fundamentalizmu biologicznego właśnie w tym znaczeniu wprowadził M. More.

mechanizmy rozstrzygnięcia tego typu sporów od dawna uczyniono zagadnieniem debat (np. instytucja arbitrażu prywatnego, czy Organizacje Rozwiązywania Sporów – Dispute Resolution Organizations w libertarianizmie) lub przedmiotem skutecznej i satysfakcjonującej dla stron praktyki rozwiązywania sporów w ekosystemie kryptoaktywów (np. protokół Schellinga/*SchellingCoin* lub system głosowania kwadrycznego, *Quadric Voting System* Erica Posnera i Glena Weyla).

Realizacje i przesłanki korzystania z wolności morfologicznej. Antecedencje WM sięgają starożytności – medycyna egipska, indyjska, grecka i rzymska powszechnie stosowała protetykę i ortykę. Status oczywistości ma nieodzowna w tym miejscu konstatacja: aktualnie właściwie wszyscy jesteśmy cyborgami korzystając powszechnie z wypełnień dentystycznych, szkieł korekcyjnych, endo- i egzoprotetyki, czy – coraz powszechniej – z inteligentnych urządzeń noszonych (*wearables*). Mniej świadomi jesteśmy zaawansowanych rozwiązań: protetyka zaawansowana oferuje wysokofunkcjonalne protezy kończyn imitujące naturalne ruchy, wykorzystujące sensory i algorytmy do interpretacji impulsów nerwowych, sztuczne serca, bioniczne protezy oka w tym implanty retinalne, umożliwiające przywrócenie wzroku na podstawowym poziomie osobom niewidomym. Funkcjonują także egzoszkielety, wspierające ruch i siłę mięśni, stosowane zarówno w rehabilitacji, jak i w celu zwiększenia fizycznych możliwości człowieka. Rozwijany jest rynek implantów mózgowych, stosuje się farmakologiczne neurostymulatory w leczeniu choroby Parkinsona czy epilepsji, regulujące aktywność elektryczną mózgu, zaś interfejsy mózg-komputer (BCI), pozwalają na sterowanie urządzeniami zewnętrznymi przy użyciu myśli; inne implanty są w fazie testów, np. Neuralink E. Muska mający leczyć choroby neurologiczne i wzmacniać zdolności poznawcze, pamięć i szybkość przetwarzania ludzkiego mózgu (Hughes, 2023). Tu lokuje się prekursor Kevin Warwick, brytyjski inżynier i naukowiec, który przeprowadził eksperymenty z implantami – transponderem w 1998 roku oraz z interfejsem mózg-komputer w 2002 roku, rozszerzając swoją percepcję na interakcję z maszynami i umożliwiając bezpośrednią komunikację neuronową z żoną, przekraczając konwencjonalne granice integracji człowieka z technologią. Okrzepla inżynieria genetyczna, stosuje się edycję genów CRISPR (*Clustered*

Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats) do leczenia wrodzonych chorób i inne metody terapii genowej; pojawiła się CAR-T, innowacyjna forma leczenia nowotworów, polegająca na modyfikacji komórek układu odpornościowego pacjenta. Rozwinęła się inżynieria tkankowa, w tym hodowla skóry, chrząstek i kości na potrzeby transplantacji, wykonywane są terapie komórkami macierzystymi. Dostępne są dla zainteresowanych technologie wspomagające zdolności poznawcze: nootropy i inne farmakologiczne metody poprawy funkcji mózgu, w tym stymulanty zwiększające koncentrację i uwagę, modulatory układu glutaminergicznego poprawiające czujność i skupienie oraz inhibitory acetylocholinesterazy korzystnie wpływające na pamięć i inne procesy kognitywne.

Przegląd szans i zagrożeń realizacji wolności morfologicznej. Transhumaniści ogniskują swą uwagę na zmianach **społecznych**, pomijając pozostałe aspekty. Po stronie negatywów umieścimy wzrost nierówności i podziałów społecznych związanych z dostępem do technologii (Fukuyama, 2003), ryzyko pojawienia się dyskryminacji i stygmatyzacji osób z modyfikacjami ciała lub bez nich (Bostrom, Sandberg, 2009, s. 311–341), utratę tożsamości i autentyczności ludzkiego doświadczenia (Habermas, 2003). Pozytywne elementy to powtórzenie postulatów transhumanistów: poprawa jakości osobistego i zbiorowego życia (Fukuyama, 2003), maksymalizacja różnorodności i ekspresji indywidualnej (Sandel, 2007), wzmocnienie integracji społecznej (skrajna specjalizacja oznacza skrajną współzależność), inkluzja osób z niepełnosprawnościami (Habermas, 2003). Tu dotykamy aspektu **zdrowia indywidualnego i publicznego** oraz negatywnych efektów, jak zagrożenie nieprzewidywanymi efektami modyfikacji genetycznych (Bostrom, Savulescu, 2008), tworzenie i rozpowszechnianie nowych chorób (Fukuyama, 2003), niemożność opanowania sztuki leczenia wszystkich rodzajów zróżnicowanych istot. Do pozytywów należy zaliczyć te elementy, które stanowią *credo* transhumanizmu: redukcję, a nawet przezwyciężenie chorób, w tym pozyskanie jednostkowej nieśmiertelności.

W obszarze **polityki** upatrujemy głównie zagrożeń. Istnieje ryzyko konfliktów ideologicznych pomiędzy zmodyfikowanymi i niemodyfikowanymi oraz rozmaicie modyfikowanymi. Ze względu na jakość tych różnic można skłaniać się ku hipotezie większej gwałtowności konfliktów, w porównaniu

z obecnymi. Wizji konfliktów o różnym stopniu nasilenia dostarcza klasyczna już literatura fantastycznonaukowa: *Nowy wspariały świat* Aldousa Huxley'a (Huxley, 2022), *Diuna* Franka Herberta (Herbert, 2021), czy *Hyperion* Dana Simmonsa (Simmons, 2015). Konflikty między modyfikowanymi genetycznie grupami społecznymi, kastami, a nawet subgatunkami ludzi odgrywają kluczową rolę w fabułach wymienionych dzieł. *Votum separatum* Jacka Dukaja to *Perfekcyjna niedoskonałość* (Dukaj, 2008), w której istoty na różnym poziomie rozwoju harmonijnie współistnieją, a także komunikują się niwelując różnice intelektualne, zmysłowe, a nawet moralne dzięki Protokołowi: interfejsom adaptacyjnym, symulacjom i modelowaniu oraz filtrom. Silną pokusę żywioną przez każdą władzę realizacji jedynej, oktrojowanej „genetycznej doskonałości” opisuje w ostrzegawczym tonie Stanisław Lem w powieści *Eden*, najbardziej ponurym ze światów tego pisarza. Tytułowy Eden to planeta, na której uruchomiono program mający przynieść mieszkańcom genetyczną doskonałość, jednak ów wymknął się spod kontroli pozostawiając rzesze mutantów, okaleczonych i niezdolnych do egzystencji (Lem, 2016).

Ważny wydaje się również aspekt regulacyjny, to jest **prawny**. Może on potencjalnie dostarczyć problemów wynikających z niezgodności i konfliktów między różnymi systemami prawnymi (Hall S.S., 2003) m.in. za sprawą nielegalności modyfikacji w ogóle lub określonych modyfikacji w różnych jurysdykcjach. Należy się również spodziewać nadregulacji lub niewłaściwej regulacji wolności morfologicznej (Green, 2007), o czym celnie komunikuje S. Lem opisując Dychtonię, gdzie każda kolejna norma pogłębia chaos społeczny w aspekcie morfologicznym (Lem, 1982, s. 225–228).

Istotne wydają się **komunikacja i język** tworzące mozaikę różnych paradygmatów, odmiennych i trudnych do zrozumienia przez różne grupy. Stawia to przed ludzkością wyzwanie stworzenia uniwersalnego języka, dostępnego dla istot o zróżnicowanych zdolnościach intelektualnych, sensorycznych i komunikacyjnych. Szansa leży w promowaniu wzajemnego zrozumienia. Dążenie do stworzenia uniwersalnego języka stymuluje również rozwój

innowacyjnych technologii komunikacyjnych. Jednakże, nie wszystkie grupy będą miały równy dostęp do nowego języka, co może skutkować ich marginalizacją i wykluczeniem społecznym.

Szansę w **ekonomii** obejmą rynek pracy: dostępność modyfikacji sprawi, że ludzie mogą stać się bardziej wydajni w określonych zawodach. Jednocześnie każda zmiana technologiczna niesie ryzyko destabilizacji tradycyjnych rynków i branż oraz utratę miejsc pracy. Kraje, które szybko zaadaptują i zintegrują wolność morfologiczną, mogą uzyskać przewagę konkurencyjną na arenie międzynarodowej, zarówno w biznesie, jak i w dziedzinie nauki i technologii. Z drugiej strony, bezrobocie strukturalne może przyjąć postać długotrwałego i ostatecznego problemu, jeżeli z jakichkolwiek powodów remodyfikacja okaże się niemożliwa.

Aspekt **ekologiczny** – tu prawdopodobne jest, iż nieprzemyślane, agresywne, sabotażowe modyfikacje genetyczne zwierząt i roślin doprowadzą do zniszczenia ekosystemów zarówno w lokalnej, jak i globalnej skali (Bacigalupi, 2011), a nawet przemysłowej bioinżynierijnej apokalipsy (Atwood, 2017). Z drugiej strony szansą jest zwiększenie bioróżnorodności poprzez stworzenie nowych gatunków lub wskrzeszenie wymarłych, poprawa zdolności adaptacyjnych organizmów, w tym człowieka, do zmieniających się warunków, zanieczyszczonych ekosystemów, zmian klimatu, ekstremalnych warunków, a nawet wprowadzenie gatunków modyfikowanych do odbudowy zdegradowanych biotopów oraz introdukowanie gatunku ludzkiego w środowiskach, w których dotąd nie zamieszkiwał (przestrzeń kosmiczna, dna oceanów).

* * *

Realizacja wolności morfologicznej otwiera przyszłość pełną zarówno szans, jak i zagrożeń, gdzie technologiczne aspiracje transhumanistów zmierzają do przekształcenia nie tylko ludzkiej natury, ale i całych społeczeństw. Konflikty wizualizowane w klasyce SF podkreślają z jednej strony potencjalną gwałtowność rozłamów społecznych wywołanych genetycznymi modyfikacjami, zaś z drugiej strony, utopijne wizje harmonijnej koegzystencji różnorodnych bytów dają nadzieję na komunikację i współdziałanie pomimo głębokich różnic.

Bibliografia:

1. Atwood M., (2017), *Oryks i Derkacz*, Wydawnictwo „Prószyński i S-ka”, Warszawa.
2. Bacigalupi P., (2011), *Nakręcana dziewczyna*, Wydawnictwo „MAG”, Warszawa.

3. Bostrom N., (2005), *A History of Transhumanist Thought*, „Journal of Evolution and Technology”, nr 14/1, <https://nickbostrom.com/papers/history.pdf>.
4. Bostrom N., Sandberg A., (2009), *Cognitive Enhancement: Methods, Ethics, Regulatory Challenges. Science and Engineering Ethics*, nr 15(3), s. 311–341.
5. Bostrom N., Savulescu J., (2008), *Introduction from Human Enhancement*, [w:] Savulescu J., Bostrom N. (red.), *Human Enhancement*, „Oxford University Press”, Oksford.
6. Cholbi M.J., (2018), *The Science of Immortality*, https://www.templeton.org/wp-content/uploads/2021/02/JTF_Immortality_fnl.pdf.
7. Dukaj J., (2008), *Perfekcyjna niedoskonalość*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
8. Dvorsky G., Hughes J., (2008), *Postgenderism: Beyond the gender binary*, „Institute for Ethics and Emerging Technologies”, nr 20.
9. Green R.M., (2007), *Babies by Design: The Ethics of Genetic Choice*, „Yale University Press”, New Haven.
10. Habermas J., (2003), *The Future of Human Nature*, „Polity Press”, Cambridge.
11. Hall S.S., (2003), *Merchants of Immortality: Chasing the Dream of Human Life Extension*, „Houghton Mifflin Harcourt”, Boston.
12. Harari J. N., (2018), *Homo deus. Krótka historia jutra*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
13. Haraway D., (2006), *A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century*, [w:] J. Weiss, J. Nolan, J. Hunsinger, P. Trifonas (red.), *The International Handbook of Virtual Learning Environments*, „Springer Science+Business Media”, Berlin.
14. Herbert F., (2021), *Diuna*, „Rebis”, Poznań.
15. Hughes J.J., (2010), *Technoprogresywna Biopolityka i Człowiek*, [w:] Moreno J.D., Berger S. (red.), *Progress in Bioethics: Science, Policy and Politics*, „MIT Press, Cambridge”.
16. Hughes N.C., (2023), *Transhumanism and Neuralink: the dawn of digitally enhanced humans*, <https://cybernews.com/editorial/transhumanism-and-neuralink/>.
17. Huxley A., (2022), *Nowy wspaniały świat*, „Muza”, Warszawa.
18. Fukuyama F., (2003), *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*, Picador, Nowy Jork.
19. Kurzweil R., (2006), *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*, „Penguin Books”, Nowy Jork.
20. Lem S., (1982), *Dzienniki gwiazdowe*, Wydawnictwo Literackie, Kraków, s. 225-228.
21. Lem S., (2016), *Eden*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
22. Lovelock J., (2016), *Gaia: A New Look at Life on Earth*, „Oxford University Press”, Oksford.
23. Mancini L., (1986), *Brain stimulation to treat mental illness and enhance human learning, creativity, performance, altruism, and defenses against suffering*, „Medical hypotheses”, nr 21(2), s. 209-219.
24. Mehlman J.B., (2003), *Wondergenes: Genetic Enhancement and the Future of Society*, „Indiana University Press”, Bloomington.
25. Meijer D., (2013), *Immortality: Myth or Becoming Reality? On the Conservation of Information.*, „Syntropy” nr 3, s. 168-207.
26. More M., (1998), *Principles of Extropy*, [w:] <https://web.archive.org/web/20131015142449/http://extropy.org/principles.htm>.
27. More M., (1993), *Technological Self-Transformation: Expanding Personal Extropy*, <https://thehingeblog.wordpress.com/2017/06/22/technological-self-transformation-expanding-personal-extropy-by-max-more/>.
28. More M., (1990), *Transhumanism: Toward a Futurist Philosophy*, „Extropy 6 (Summer)”, s. 6-12.
29. Owczarek K., (2017), *Mind uploading. Transhumanistyczna wizja umysłu*, „Amor Fati”, nr 1(7).
30. Rommetveit K., (2012), *Immortality An essay on science, technology and religion*, https://www.researchgate.net/publication/292351735_Immortality_An_essay_on_science_technology_and_religion.
31. Sandberg A., (2015) *Morphological freedom: what are the limits to transforming the body?*, <https://aleph.se/papers/MF2.pdf>.
32. Sandberg A., (2013), *Morphological Freedom. Why We not just Want it but Need* [w:] More M., Vita-More N. (red.), *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*, „John Wiley & Sons”, Hoboken.
33. Sandel M.J., (2007), *The Case against Perfection: Ethics in the Age of Genetic Engineering*, „Belknap Press”, Cambridge.
34. Simmons D., (2015), *Hyperion*, Wydawnictwo „MAG”, Warszawa.
35. Szabados K., (2017), *Morphological Freedom as a Basic Human Right: Three Argument*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3091656.
36. Vinge V., (1993), *The Coming Technological Singularity: How to Survive in the Post-Human Era*, <https://ntrs.nasa.gov/citations/19940022856>.

References:

1. Atwood M., (2017), *Oryks i Derkacz [Oryx and Crake]*, Wydawnictwo „Prószyński i S-ka”, Warszawa. [in Polish].
2. Bacigalupi P., (2011), *Nakręcana dziewczyna [Wind-up girl]*, Wydawnictwo „MAG”, Warszawa. [in Polish].
3. Bostrom N., (2005), A History of Transhumanist Thought, „*Journal of Evolution and Technology*”, vol. 14/1, URL: <https://nickbostrom.com/papers/history.pdf>.
4. Bostrom N., Sandberg A., (2009), *Cognitive Enhancement: Methods, Ethics, Regulatory Challenges. Science and Engineering Ethics*, vol. 15(3), s. 311–341.
5. Bostrom N., Savulescu J., (2008), *Introduction from Human Enhancement*, in Savulescu J., Bostrom N. (red.), *Human Enhancement*, „Oxford University Press”, Oksford.
6. Cholbi M.J., (2018), *The Science of Immortality*, URL: https://www.templeton.org/wp-content/uploads/2021/02/JTF_Immortality_fnl.pdf.
7. Dukaj J., (2008), *Perfekcyjna niedoskonałość [Perfect imperfection]*, Wydawnictwo Literackie, Kraków. [in Polish].
8. Dvorsky G., Hughes J., (2008), *Postgenderism: Beyond the gender binary*, „Institute for Ethics and Emerging Technologies”, vol. 20.
9. Green R.M., (2007), *Babies by Design: The Ethics of Genetic Choice*, „Yale University Press”, New Haven.
10. Habermas J., (2003), *The Future of Human Nature*, „Polity Press”, Cambridge.
11. Hall S.S., (2003), *Merchants of Immortality: Chasing the Dream of Human Life Extension*, „Houghton Mifflin Harcourt”, Boston.
12. Harari J. N., (2018), *Homo deus. Krótka historia jutra [Homo deus. A short history of tomorrow]*. Wydawnictwo Literackie, Kraków. [in Polish].
13. Haraway D., (2006), *A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century*, in Weiss J., Nolan J., Hunsinger J., Trifonas P. (red.), *The International Handbook of Virtual Learning Environments*, „Springer Science+Business Media”, Berlin.
14. Herbert F., (2021), *Diuna [Dune]*, „Rebis”, Poznań. [in Polish].
15. Hughes J.J., (2010), *Technoprogressive Biopolitics and Human*, in Moreno J.D., Berger S. (red.), *Progress in Bioethics: Science, Policy and Politics*, „MIT Press, Cambridge”.
16. Hughes N.C., (2023), *Transhumanism and Neuralink: the dawn of digitally enhanced humans*, URL: <https://cybernews.com/editorial/transhumanism-and-neuralink/>.
17. Huxley A., (2022), *Nowy wspaniały świat [A new, wonderful world]*, „Muza”, Warszawa. [in Polish].
18. Fukuyama F., (2003), *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*, „Picador”, Nowy Jork.
19. Kurzweil R., (2006), *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*, „Penguin Books”, Nowy Jork.
20. Lem S., (1982), *Dzienniki gwiazdowe [Star diaries]*, Wydawnictwo Literackie, Kraków, s. 225-228. [in Polish].
21. Lem S., (2016), *Eden [Eden]*, Wydawnictwo Literackie, Kraków. [in Polish].
22. Lovelock J., (2016), *Gaia: A New Look at Life on Earth*, „Oxford University Press”, Oxford.
23. Mancini L., (1986), *Brain stimulation to treat mental illness and enhance human learning, creativity, performance, altruism, and defenses against suffering*, „Medical hypotheses”, 21(2), s. 209-219.
24. Mehlman J.B., (2003), *Wondergenes: Genetic Enhancement and the Future of Society*, „Indiana University Press”, Bloomington.
25. Meijer D., (2013), *Immortality: Myth or Becoming Reality? On the Conservation of Information*, „Syntropy” 3, s. 168-207.
26. More M., (1998), *Principles of Extropy*, in URL: <https://web.archive.org/web/20131015142449/http://extropy.org/principles.htm>.
27. More M., (1993), *Technological Self-Transformation: Expanding Personal Extropy*, URL: <https://thehingeblog.wordpress.com/2017/06/22/technological-self-transformation-expanding-personal-extropy-by-max-more/>.
28. More M., (1990), *Transhumanism: Toward a Futurist Philosophy*, „Extropy 6 (Summer)”, s. 6-12.
29. Owczarek K., (2017), *Mind uploading. Transhumanistyczna wizja umysłu*, „Amor Fati”, 1(7).
30. Rommetveit K., (2012), *Immortality An essay on science, technology and religion*, URL: https://www.researchgate.net/publication/292351735_Immortality_An_essay_on_science_technology_and_religion.
31. Sandberg A., (2015) *Morphological freedom: What are the limits to transforming the body?*, URL: <https://aleph.se/papers/MF2.pdf>.
32. Sandberg A., (2013), *Morphological Freedom. Why We not just Want it but Need*, in More M., Vita-More N. (red.), *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*, „John Wiley & Sons”, Hoboken.
33. Sandel M.J., (2007), *The Case against Perfection: Ethics in the Age of Genetic Engineering*, „Belknap Press”, Cambridge.
34. Simmons D., (2015), *Hyperion [Hyperion]* Wydawnictwo „MAG”, Warszawa. [in Polish].
35. Szabados K., (2017), *Morphological Freedom as a Basic Human Right: Three Argument*, URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3091656.
36. Vinge V., (1993), *The Coming Technological Singularity: How to Survive in the Post-Human Era*, URL: <https://ntrs.nasa.gov/citations/19940022856>.